

## **Στρογγυλή Τράπεζα της ΜΚΟ ANTIGONH και του ερευνητικού προγράμματος ACCEPT PLURALISM**

Η ΜΚΟ ANTIGONH και το ερευνητικό πρόγραμμα ACCEPT PLURALISM που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή διοργάνωσαν στις 20 Δεκεμβρίου με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα του Μετανάστη (18 Δεκεμβρίου) μια Στρογγυλή Τράπεζα με θέμα την πολιτισμική διαφορετικότητα στην ελληνική κοινωνία του 21<sup>ου</sup> αιώνα και πιο συγκεκριμένα τις στάσεις της ελληνικής κοινωνίας προς την διαφορετικότητα αυτή.

Στον εναρκτήριο χαιρετισμό του ο Κωστής Παπαϊωάννου, Πρόεδρος της Εθνικής Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τόνισε πόσο σημαντικό είναι να συζητηθεί το θέμα της πολιτισμικής διαφορετικότητας στην ελληνική κοινωνία και να αναγνωρισθούν οι μετανάστες σαν ενεργά μέλη της. Σημείωσε ότι η Ελλάδα μπαίνει στη νέα δεκαετία με ένα νέο νόμο περί πολιτογράφησης αλλά και αντιμετωπίζοντας σημαντικές προκλήσεις μη νόμιμης μετανάστευσης, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ασύλου καθώς και συνολικά της κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών.

Την πρώτη ενότητα της Στρογγυλής Τράπεζας συντόνισε ο δημοσιογράφος Φίλιος Στάνγκος που τόνισε πόσο επίκαιρη είναι η συζήτηση αυτή σήμερα και θύμισε την ανάγκη ικανοποίησης του πάγιου αιτήματος των μουσουλμάνων που κατοικούν στην Αθήνα για την έγερση ενός επίσημου χώρου λατρείας (τζαμιού). Το ζήτημα αυτό ήρθε πρόσφατα στο προσκήνιο και πάλι με την δημόσια προσευχή των μουσουλμάνων στις 18 Νοεμβρίου, μέρα του Αϊντ (σημαντικής μουσουλμανικής θρησκευτικής εορτής που σηματοδοτεί το τέλος του Ραμαζανιού), στις πλατείες της Αθήνας.

Η Άννα Τριανταφυλλίδου, καθηγήτρια στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο της Φλωρεντίας και Συντονίστρια του ερευνητικού προγράμματος ACCEPT PLURALISM, παρουσίασε πώς άλλες ευρωπαϊκές κοινωνίες αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις της εθνοτικής, πολιτισμικής και θρησκευτικής διαφορετικότητας. Καταρχήν η Άννα Τριανταφυλλίδου τόνισε ότι το ερώτημα πόση ετερότητα μπορούν να «χωρέσουν» οι ευρωπαϊκές δημοκρατικές φιλελεύθερες κοινωνίες είναι ρητορικό. Δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη «ποσότητα» ή «ποιότητα» διαφορετικότητας που να είναι αρκετή ή υπερβολική σε κάθε κοινωνία. Το ερώτημα απαντάται σε κάθε κοινωνία, και κάθε ιστορική στιγμή με διαφορετικό τρόπο.

Η ομιλήτρια τόνισε ότι η Μ. Βρετανία εμμένει στο μοντέλο της πολυπολιτισμικότητας, παρά τις εσωτερικές επικρίσεις που αυτό δέχτηκε κατά την τελευταία δεκαετία με την άνοδο της διεθνούς τρομοκρατίας. Το μοντέλο αυτό αποδέχεται όχι μόνο την ατομική αλλά και την συλλογική πολιτισμική και θρησκευτική ετερότητα σαν κομμάτι της κοινωνίας και τείνει να την ενσωματώσει στους θεσμούς και τις δημόσιες πολιτικές, καθώς και μακρόπροθεσμα στην αυτοαντίληψη της κοινωνίας του τι σημαίνει να είσαι βρετανός.

Η Γαλλία αντίθετα τονίζει σαν βάση της εθνικής συνοχής μια κοινή πολιτική κουλτούρα που βασίζεται στον απόλυτο χωρισμό κράτους και εκκλησίας, δημόσιας ζωής και ιδιωτικής πολιτισμικής διαφορετικότητας. Στα πλαίσια αυτού του ρεπουμπλικανικού μοντέλου οι πολίτες

καλούνται να αφομοιωθούν στην κοινή πολιτειακή κουλτούρα (civic culture) κρατώντας τις πολιτισμικές και θρησκευτικές τους παραδόσεις για την ιδιωτική τους ζωή.

Η ομιλήτρια τόνισε ότι τα δύο μοντέλα αν και αρκετά διαφορετικά δίνουν πειστικές απαντήσεις στις προκλήσεις της διαφορετικότητας χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν έχουν και αρκετές αδυναμίες. Και τα δύο μοντέλα αυτά χαρακτηρίζονται πάντως από μια φιλελεύθερη πολιτική πολιτογράφησης.

Κατόπιν η κ. Τριανταφυλλίδου σχολίασε τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Γερμανία σήμερα, χώρα που, αντίθετα με τις δηλώσεις της καγκελαρίου Μέρκελ, δεν υιοθέτησε ποτέ το μοντέλο της πολυπολιτισμικότητας αλλά αντίθετα αρνήθηκε επί μακρόν να αναγνωρίσει ότι ο πληθυσμός της είχε γίνει πολυπολιτισμικός ντε φάκτο, λόγω της οικονομικής μετανάστευσης στην μεταπολεμική περίοδο. Η ομιλήτρια τόνισε ότι η γερμανική πολιτική στηρίζεται στην άποψη ότι η επιτυχημένη ενσωμάτωση των παιδιών μεταναστευτικών οικογενειών στα σχολεία και η επιτυχής τους αποφοίτηση από αυτά θα οδηγήσει αντίστοιχα στην ομαλή ένταξη τους στην αγορά εργασίας και μέσα από αυτή στην κοινωνική ένταξη (integration). Η προσέγγιση αυτή προς το παρόν δεν φαίνεται να έχει δώσει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αφού η δεύτερη και τρίτη γενιά μεταναστών εξακολουθούν να είναι και να αισθάνονται κοινωνικά και οικονομικά περιθωριοποιημένοι.

Τέλος ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση της Ολλανδίας μιας από τις σημαντικότερες χώρες αποδέκτες οικονομικής μετανάστευσης που πρωτοστατούσε στις πολυπολιτισμικές πολιτικές την δεκαετία του '80 και του '90, και η οποία πέρασε εξαιρετικά γρήγορα από την πολυπολιτισμικότητα των παράλληλων θεσμών στην δυσανεξία της πολιτισμικής και θρησκευτικής διαφορετικότητας

Η κ. Τριανταφυλλίδου παρουσίασε με συντομία την έννοια της ανοχής ή ανεκτικότητας (tolerance)

Η βασική έννοια της ανοχής/ανεκτικότητας ορίζεται ως Ο Χ ανέχεται τον Υ, όπου: Ο Χ αποδοκιμάζει τον Υ. Ο Χ έχει την δύναμη να επέμβει και να εμποδίσει τον Υ αλλά αποφασίζει να μην το κάνει.

Βασικό πλεονέκτημα της ανεκτικότητας ή ανοχής είναι ότι έχει εκτεταμένο πεδίο εφαρμογής και μπορεί να βοηθήσει στην διευθέτηση κοινωνικών εντάσεων. Το βασικό της μειονέκτημα είναι ότι δεν απαντά στο αίτημα μεταναστευτικών πληθυσμών και μειονοτήτων για σεβασμό της διαφορετικότητας τους ούτε για ενσωμάτωση των δικών τους χαρακτηριστικών στην αυτοαντίληψη του έθνους και της πολιτείας

Υπάρχουν δύο είδη ανοχής/ανεκτικότητας προς την ετερότητα:

*η φιλελεύθερη ανεκτικότητα:* η μη επέμβαση στον τρόπο ζωής ενός ανθρώπου ακόμα και εαν κάποιος διαφωνεί με αυτόν και τον αποδοκιμάζει

*και η ισότιμη ανεκτικότητα:* αναφέρεται σε θεσμικές ρυθμίσεις και δημόσιες πολιτικές που

- ✓ καταπολεμούν τα αρνητικά στερεότυπα (κατά των μειονοτήτων),
- ✓ αναγνωρίζουν την συλλογική διαφορετικότητα και στο δημόσιο χώρο,

- ✓ δημιουργούν μια κοινή ταυτότητα που αγκαλιάζει όλες τις ομάδες που απαρτίζουν μια κοινωνία

Το ερευνητικό πρόγραμμα ACCEPT PLURALISM \

- ερευνά εμπειρικά αλλά και
- εξετάζει τους ηθικούς και πολιτικούς λόγους για τους οποίους ζητείται (για συγκεκριμένα άτομα, ομάδες ή πρακτικές)

- Να τις ανεχθούμε ενώ δεν θα έπρεπε να τις ανεχθούμε
- Να τις ανεχθούμε και θα πρέπει να τις ανεχθούμε
- Να τις ανεχθούμε ενώ θα έπρεπε όχι απλά να τις ανεχθούμε αλλά να τις αποδεχθούμε, αναγνωρίσουμε και σεβαστούμε

Σχολιάζοντας με συντομία την περίπτωση της Ελλάδας η ομιλήτρια τόνισε την αντίληψη που υπήρχει ότι το έθνος κράτος είναι ομοιογενές και ομογενές (έλληνες στο γένος, χριστιανοί ορθόδοξοι), μια αντίληψη που αλλάζει κάτω από το βάρος των γεγονότων: 10% του πληθυσμού σήμερα είναι μετανάστες ή απόγονοι μεταναστών. Οι γηγενείς μειονότητες (Τούρκοι και άλλοι Μουσουλμάνοι στην Θράκη, Σλαβομακεδόνες στην ελληνική Μακεδονία, έλληνες Ρομά) είναι μικροί αριθμητικά πληθυσμοί αλλά αντιμετωπίζονται ως ιδιαίτερα «προβληματικοί» αφού θεωρείται ότι αντιβαίνουν την αρχική μονοπολιτισμική και μονοθρησκευτική αντίληψη του έθνους.

Οι πολιτικές πολιτογράφησης του ελληνικού κράτους μέχρι πρόσφατα (τον Μάρτιο του 2010) βασίζονταν στο δίκαιο του αίματος και μόνον ενώ οι μετανάστες έχουν αφομοιωθεί αλλά ως μη ισότιμοι προς τους έλληνες πολίτες – πρόκειται για το μοντέλο που οι κοινωνιολόγοι ονομάζουν περιθωριοποιημένη αφομοίωση (segmented assimilation). Η ελληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται από δυσανεξία προς την διαφορετικότητα: μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης θεωρεί ότι η διαφορετικότητα δεν μας «ανήκει» και ότι η εθνική κουλτούρα (πρέπει να) είναι αμιγής «ξένων» στοιχείων. Η ανυπαρξία συμβουλευτικών και συμμετοχικών θεσμών για τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την κοινωνική και πολιτική ενσωμάτωση τους κατέληξε η ομιλήτρια.

Δεύτερος ομιλητής ήταν ο Αχμέτ Μοαβία, συντονιστής του ελληνικού Φόρουμ Μεταναστών με μακρόχρονη εμπειρία στην κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα. Ο Αχμέτ Μοαβία τόνισε ότι η περίοδος που διανύουμε είναι δύσκολη και ότι τα ζητήματα της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών βρίσκονται στο προσκήνιο σε πολλές χώρες. Τόνισε ότι οι κοινές κατευθυντήριες γραμμές σε ευρωπαϊκό επίπεδο αφορούν κυρίως στην ανάγκη εκμάθησης της γλώσσας της χώρας υποδοχής από τους μετανάστες αλλά ότι αυτό δεν είναι αρκετό. Σημαντικό ζήτημα αποτελεί η ενσωμάτωση, κοινωνική και πολιτική, της δεύτερης γενιάς, θέμα το οποίο απασχολεί έντονα αρκετές από τις βορειοευρωπαϊκές χώρες. Καταλήγοντας ο Αχμέτ Μοαβία αναρωτήθηκε τι είναι η διαφορετικότητα και πώς την αντιλαμβάνεται ο καθένας.

Μετά τον Αχμέτ Μοαβία παρουσιάστηκε ένας σύντομος χαιρετισμός από την υφυπουργό Άννα Νταλάρα, υπεύθυνη στο υπουργείο Εργασίας για τα θέματα μετανάστευσης (η οποία δεν μπόρεσε να παρευρεθεί λόγω παράτασης της συνεδρίασης του Υπουργικού Συμβουλίου το ίδιο απόγευμα). Η κ. Νταλάρα τόνισε την πολιτική βούληση της κυβέρνησης να καταπολεμήσει τον κοινωνικό αποκλεισμό των μετανάστων καθώς και την φτώχεια και να προωθήσει την

κοινωνική τους ένταξη. Η υφυπουργός τόνισε ότι το υπουργείο ξεκινά την διερεύνηση και καταγραφή του μεταναστευτικού πληθυσμού και των βασικών χαρακτηριστικών του παράλληλα με την αεθνική απογραφή του 2011 με στόχο την συγκρότηση του Πανελλαδικού Μεταναστευτικού Χάρτη. Η καταγραφή αυτή θα επιτρέπει την καλύτερη αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες καθώς και την ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών, με στόχο την δημιουργία επαρκών και θεσμικά κατοχυρωμένων οργανώσεων μεταναστών.

Στην συζήτηση που ακολούθησε τέθηκαν πολλά και σημαντικά ερωτήματα όπως τι σημαίνει πολυπολιτισμικότητα και αν είμαστε όλοι τελικά προϊόντα πολυπολιτισμικών επιδράσεων, ποιο είναι το θεσμικό κριτήριο αναγνώρισης ενός μεταναστευτικού πληθυσμού ως (νέας) μειονότητας; Τι σημαίνει κοινωνική ένταξη ή ενσωμάτωση και τι σημαίνει διαφορετικότητα, ποικιλομορφία ή ετερότητα; Τέθηκε επίσης το ζήτημα της πολιτικοποίησης του μεταναστευτικού ζητήματος και ακόμα περισσότερο το ζήτημα της χρήσης των μεταναστών και των αποδήμων για την άσκηση εξωτερικής πολιτικής από τα κράτη προέλευσης τους. Τέλος τέθηκε και το θέμα του τι σημαίνει φιλελεύθερη ανοχή και ποια είναι τα ηθικά και πολιτικά όρια της;

Η δεύτερη ενότητα της Στρογγυλής Τράπεζας επικεντρώθηκε στο θέμα της ιδιότητας του πολίτη και τον πρόσφατο νέο νόμο περί πολιτογράφησης που ψηφίστηκε από την ελληνική βουλή την άνοιξη του 2010.

Στο σύντομο χαιρετισμό του ο Μιχάλης Τρεμόπουλος, αντιπρόεδρος της ΜΚΟ Αντιγόνη και ευρωβουλευτής, τόνισε ότι οι στάσεις των ελλήνων πολιτών προς την ετερότητα εμφανίζονται αντιφατικές. Αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας της κοινής γνώμης έδειξε ότι το 87% των ερωτηθέντων δεν θέλει άλλους μετανάστες στη χώρα, το 85% θεωρεί τις μειονότητες απειλή για το έθνος. Παράλληλα το 80% δηλώνει ότι δεν έχει προβλήματα σε ατομικά επίπεδο με μετανάστες συνανθρώπους του. Η αντιφατική αυτή σταση φαίνεται να επιβεβαιώνει, παρά τις αλλαγές που έχουν συμβεί στην ελληνική κοινωνία τα τελευταία 20 χρόνια, την πίστη στο μοναδικό εθνικό «πεπρωμένο» και στην εθνική «μοναξιά» που οιοι οι μετανάστες και οι μειονότητες «απειλούν».

Συντονιστής της συζήτησης ήταν ο Νίκο Άγκο, δημοσιογράφος, αλβανικής καταγωγής, ο οποίος τόνισε ότι συχνά αντιμετωπίζουμε τις δικές μας θρησκευτικές παραδόσεις με περηφάνια σαν κάτι θετικό που θέλουμε να κρατήσουμε, ενώ τις αντίστοιχες θρησκευτικές παραδόσεις των «άλλων» τις βλέπουμε σαν κάτι κακό, επικίνδυνο, φονταμενταλιστικό.

Ο Δημήτρης Χριστόπουλος, επίκουρος καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και πρόεδρος της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, παρουσίασε τα βασικά μοντέλα ιδιότητας του πολίτη και πολιτογράφησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τόνισε ότι η ιδιότητα του πολίτη βασίζεται στην παράδοση (η οποία είναι και αυτή δυναμική, όχι στατική), εκφράζεται με τη νομοθεσία και εφαρμόζεται μέσα από τη διοικητική πρακτική. Ένα έθνος μπορεί να αλλάξει τον αυτοπροσδιορισμό του και κατά συνέπεια την πολιτική πολιτογράφησης του είτε για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας είτε για λόγους πολιτικού ρεαλισμού. Σε κάθε περίπτωση τόνισε ότι η σημαντικότερη αλλαγή που έφερε ο νέος νόμος περί πολιτογράφησης στην Ελλάδα είναι η εφαρμογή βασικών κανόνων στην διοικητική πρακτική: και συγκεκριμένα του καθορισμού

προθεσμίας μέσα στην οποία η πολιτεία οφείλει να απαντήσει στον αιτώντα, καθώς και το ότι η πολιτεία οφείλει να αιτιολογήσει την αρνητική της απάντηση. Ο Δημήτρης Χριστόπουλος τέλος τόνισε ότι η πολιτική πολιτογράφησης είναι θέμα λαϊκής κυριαρχίας και όχι θεωρητικό ζήτημα πολιτικής επιστήμης.

Δεύτερη στο πάνελ αυτό μίλησε η Έντα Γκέμι, ερευνήτρια και συντονίστρια στο Στέκι Πολιτισμού Αλβανών Μεταναστών. Η Έντα Γκέμι σχολίασε ότι ο νόμος περί πολιτογράφησης είναι σημαντικός αν και είναι μόνο η αρχή. Πολλές φορές η δεύτερη γενιά μεταναστών καλείται να αποδείξει την ελληνικότητα της με τρόπους που δεν ζητείται από τους «γηγενείς» νέους. Σημείωσε επίσης ότι η ερώτηση «αισθάνεσαι περισσότερο έλληνας ή... αλβανός/γεωργιανός/ουκρανός/πακιστανός» τονίζει έμμεσα ότι δεν μπορείς να είσαι και το ένα και το άλλο. Τέλος παρουσίασε συνοπτικά τα αποτελέσματα της πολύ πρόσφατης διδακτορικής της έρευνας σε θέματα κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και συγκεκριμένα σχετικά με το ζήτημα της πολιτογράφησης. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι ερωτηθέντες, σχεδόν ανεξάρτητα από την εθνικότητα τους, βλέπουν την ιδιότητα του έλληνα πολίτη εργαλειακά, σαν ένα μέσο να αποφύγουν την ανασφάλεια και την γραφειοκρατία και να εξασφαλίσουν το μέλλον των παιδιών τους. Πολλοί μάλιστα αμφισβητούν ότι θα καταφέρουν κάποτε να γίνουν ισότιμοι έλληνες πολίτες. Πιστεύουν αντίθετα ότι θα παραμείνουν πολίτες δεύτερης κατηγορίας ακόμα και αν πολιτογραφηθούν.

Σημαντική ήταν η παρέμβαση και του Ανδρέα Τάκη, Γενικού Γραμματέα Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής, και πρώην Βοηθού Συνηγόρου του Πολίτη, ο οποίος τόνισε ότι ο όρος μειονότητα εμπεριέχει την έννοια της μειονεξίας καθώς και το ζήτημα ότι υπάρχουν πολιτικές και αριθμητικές μειονότητες αλλά ότι αυτές δεν ταυτίζονται πάντα. Τόνισε ότι μπορεί να υπάρχουν δύο βασικές απαντήσεις στο θέμα της διαφορετικότητας. Η πρώτη αποσκοπεί στην διατήρηση της διαφορετικότητας και η δεύτερη στην αφομοίωση της. Στα πλαίσια της βασικής αυτής επιλογής (περί διατήρησης ή αφομοίωσης) τίθεται και το ζήτημα της ατομικής ή συλλογικής διάστασης της διαφορετικότητας. Καταλήγοντας τόνισε ότι ο νέος νόμος περί πολιτογράφησης ορμάται από την παράδοση της «Χάρτας» του Ρήγα δίνοντας έτσι ένα πολιτειακό νόημα (και πλέον όχι μόνον εθνοτικο-πολιτισμικό) στην ιδιότητα του έλληνα πολίτη. Τόνισε βέβαια ότι ο νόμος δεν μπορεί ποτέ να προβλέψει την πολυπλοκότητα της πραγματικότητας και ότι παρόλο που η ερμηνευτική εγκύκλιος του νόμου είναι λεπτομερειακή, δεν είναι εύκολο για τις επιτροπές πολιτογράφησης που εξετάζουν τους αιτούμενους να σχηματίσουν μια ξεκάθαρη γνώμη και να λάβουν την σχετική απόφαση εγκρίνοντας ή απορρίπτοντας την αίτηση πολιτογράφησης.

Η συζήτηση που ακολούθησε ήταν ιδιαίτερα θερμή καθώς ο Ανδρέας Τάκης είχε φέρει και συγκεκριμένα παραδείγματα ανθρώπων που έκαναν αίτηση πολιτογράφησης ενώ δεν φαίνονταν να ενστερνίζονται κάποιες από τις επικρατούσες αξίες της ελληνικής κοινωνίας. Τονίστηκε βέβαια ότι ο νόμος αυτός είναι μόνον η αρχή και φυσικά πολλά θα κριθούν από την εφαρμογή του.

Η Στρογγυλή Τράπεζα ολοκληρώθηκε σε θερμό κλίμα συζήτησης και με την ελπιδοφόρα παρατήρηση ότι αν και οι καιροί είναι δύσκολοι στην Ελλάδα γίνονται σημαντικά βήματα (και χρειάζονται βέβαια ακόμα περισσότερα) για την αποδοχή και ενσωμάτωση της πολιτισμικής διαφορετικότητας.